

Rejissor Gennadi Tişsenko ilə müsahibə

Rəşid Ağamalıyev (Tərcümə: Samirə Qarayeva)

1.

1. Rejissor
Gennadi Tişsenko

Tanınmış rejissor, yazıçı-fantast və ssenarist, rəssam və animator Gennadi İvanoviç Tişsenko **14 iyul 1948-ci ildə Bakıda dünyaya gəlib**. Bu müsahibəsində G.Tişsenko bizə azərbaycanlı animatorlarla birgə Azərbaycanda çəkdiyi animasiya filmlərindən bəhs edəcək.¹

R.A: Bakıda doğulub, böyümüsünüz. Bir az öz uşaqlığınızdan bəhs edin. Necə oldu ki, incəsənət və elmi fantastika ilə maraqlanmağa başladınız?

G.T: Mən Saraykına küçəsində, Azərbaycan Kommunist Partiyası MK-in binası ilə yanaşı 45 nömrəli evdə doğulub böyümüşəm. Yaşadığımız evin eyvanından şəhərə gözəl mənzərə açılırdı: o vaxtlar buxta boyunca baydarkalar və bəyaz yelkənli qayıqlar üzürdü. Mən uşaq ikən bir qədər sağda, küçənin yuxarı hissəsində funikulyor və Yaşıl teatr tikilirdi. Biz, balaca oğlanlar inşaat yerindən istifadəyə yararsız bolt və qaykaları yığar, içinə kibrit kükürdü doldurar və partizan oyunu oynayanda “partladardıq”. Elə

bu inşaat yerlərində karbidin nə olduğunu öyrənmişdim və sonralar filmlərimin quraşdırılmış səhnə çəkilişlərində ondan dəfələrlə istifadə etmişdim. Məsələn, ilk dəfə 1978-ci ildə “Literaturny Azerbaydjan” jurnalında işıq üzü görmüş “İrs” hekayəmin motivləri əsasında **1987-ci ildə** çəkdiyim “Əks-səda doğuracaq” filminin “Qeyzərlərin sualtı vadisində” epizodunun çəkilişlərində ondan istifadə etmişdim.

“Azneft” meydanının yaxınlığında yerləşən 6 saylı məktəbdə oxumuşam. Əl işlərimdən ibarət ilk sərgi 1966-cı ildə Qaqarının uçuşunun beşilliyi münasibətilə təşkil olunmuşdu. Uşaqlıqda, dörd yaş yarım ikən Abşeronun şimalında, Zaqulbada sümük vərəmi sanatoriyasında müalicə almışdım. Orada yatağa bağlı olanda (sözün əsl mənasında, çünki məni üzərimdəki gipslərlə birlikdə onlarla sargı ilə yatağa bağlamışdılar) oxumağa, plastilindən heykəl-

¹ Bu müsahibə 20.07.2017-11.08.2017 tarixlərində rejissorla şəxsi yazışmalar yolu ilə aparılmışdır. Müsahibəyə hazırlıq zamanı Gennadi Tişsenkonun şəxsi saytından istifadə edilmişdir www.fishchenko.ru. (Bu və bundan sonrakı qeydlər R.A).

Интервью с режиссёром Геннадием Тищенко

Рашид Агамалиев

Геннадий Иванович Тищенко - известный режиссёр, писатель-фантаст и сценарист, художник и аниматор, родился **14 июля 1948** года в Баку. В этом интервью Г. Тищенко расскажет нам об анимационных фильмах, снятых им в Азербайджане совместно с азербайджанскими мультипликаторами.¹

1. Режиссёр
Геннадий Тищенко

Р.А.: Вы родились и выросли в Баку. Расскажите, пожалуйста, о своём детстве. Как вы начали интересоваться искусством и научной фантастикой?

Г.Т.: Родился и рос я на улице Сарайкина д. № 45, рядом со зданием ЦК компартии Азербайджана. С балкона дома, где мы жили, открывался прекрасный вид на город: по бухте в те времена плавали байдарки и яхты с белоснежными парусами. Чуть правее и выше по улице во времена моего детства строили фуникулёр и Зелёный театр. Со строек мы, мальчишки, собирали бракованные болты и гайки, начинали их серой со спичек и «взрывали» во время игр в партизаны. На этих же стройках я узнал, что такое карбид и позднее не раз применял его при комбинированных съёмках в своих фильмах. Например, при съёмке эпизода «В подводной долине гейзеров» в фильме «И эхом отзовется», который я снял в **1987** году по мотивам своего рассказа «Наследие», впервые опубликованном в 1978 в журнале «Литературный Азербайджан».

Учился я в школе №6, рядом с площадью «Азнефть». Первая выставка моих работ была организована в 1966, к пятилетию полёта Гагарина. В детстве я в четыре с половиной года лечился в костно-туберкулёзном санатории на севере Апшерона, в Загульбе. Там, ещё прикованный к койке (в буквальном смысле слова, поскольку я вместе с гипсовой формой был привязан десятком завязок к кровати), начал читать, лепить из пластилина и рисовать. Заболел туберкулёзным спондилитом я в связи с травмой позвоночника. После выписки до 8 лет заново учился ходить, до 12 лет ходил в лечебных гипсовых корсетах, а на уроки физкультуры был допущен лишь в 8 классе.

¹ Это интервью проведено путём личной переписки с режиссёром 20.07.2017-11.08.2017. При подготовке к интервью был использован личный сайт Геннадия Тищенко www.tishchenko.ru. (Примечания здесь и далее Р.А.)

1. "Fitnə" filmindən kadr

ciklər düzəltməyə və şəkil çəkməyə başladım. Onurğa sütunumdan aldığım zədə nəticəsində vərəmli spondilit xəstəliyinə tutulmuşdum. Xəstəxanadan çıxdıqdan sonra 8 yaşına qədər yenidən gəzməyi öyrəndim, 13 yaşına qədər müalicəvi gips korsetlərlə gəzdim, idman dərslərində iştirak etməyimə isə 8-ci sinifdən sonra icazə verildi.

Sonralar öyrəndim ki, zahiri təəssürat obyektlərinin yoxluğunda (palatanın divarları və tavanından başqa bir şey yox idi) insanın təxəyyülü işə düşür. Surdokameralarda (səs buraxmayan divarlarla ətraf dünyadan təcrid edilmiş) sınaqdan keçirilən kosmonavtlar birdən şeir yazmağa, şəkil çəkməyə və ya müxtəlif əl işləri düzəltməyə başlayıblar. Duyğulardan tamamilə məhrum qaldıqda isə, yəni, insan təkcə səsi və işığı deyil, lamisə və hətta cazibə qüvvəsinin təsirini də duymadığı zaman (bunun üçün onu xüsusi geyim və maskada duzlu su ilə doldurulmuş çənə yerləşdirirlər) təxəyyül ən parlaq qarabasmalara qədər yüksəlir.

Məktəbdə oxuyarkən məktəbin kukla teatrının yaradıcılarından biri oldum, uşaq vaxtından kosmosa uçmağı arzu etdiyim üçün 1961-ci ilin əvvəlində kukla tamaşası üçün "Belka və Strelka" haqqında pyes yazdım. Lakin Qaqarinin uçuşu bu tamaşanın hazırlanmasının aktuallığını aradan qaldırdı.

Sonradan fizika və astronomiya müəllimimiz SSRİ-də ilk dəfə məktəbin "Kosmosun mənimsənilməsi tarixi muzeyi"ni təşkil etdi və təbii ki, bu muzeyə mən rəhbərlik edirdim, bununla yanaşı, maketlər düzəldir, sərginin stendlərinə quruluş verirdim. Məhz o vaxtlar kətan üzərində yağlı boya ilə Yer in kosmosdan, Aydan görünüşünü, eləcə də yer sakinlərinin kosmosda və başqa planetlərdə məskunlaşmasını təsvir etməyə başladım.

R.A: 1966-1968-ci illərdə "Azərbaycanfilm" kinostudiyasının nəzdində yaradılmış rəssam-animatorlar kursunda oxumusunuz. Bu kurslar haqqında nə deyə bilərsiniz? Dərslər necə keçirdi, müəlliminiz kim idi?

G.T: 1965-ci ildə gözəl rəssam və gözəl insan Nadir Zeynalovla tanış oldum.¹ Animatorlar kursuna tələbə yığım haqqında mənə məhz o demişdi. Düzünü desəm, kurs yoldaşlarımdan indi yalnız Elçin Axundovu xatırlayıram. Axı necə də olsa, üstündən yarım əsr keçib! Ağanağı Axundov animasiya sənətini ürəkdən sevən gözəl bir pedaqoq idi. "Quraşdırılmış səhnə çəkilişləri üzrə sex" in baxış zalında ən yaxşı yerli və əcnəbi animasiya filmlərini izləyirdik. "Zaqreb məktəbi" nin filmləri məndə xüsusi təəssürat oyatmışdı ("Divar" filmi heç vaxt unutmayacağam).

R.A: Bir qədər də "Fitnə" (1968) filmindəki işinizdən bəhs edək...

G.T: Hələ oxuduğumuz vaxtlarda Ağanağı müəllim bizi "Fitnə" filmi üzərində iş hazırlıqla tanış etmişdi. Yanlış xatırlamıramsa, mən eskizə bənzər şəkillər çəkir və hətta kadr ardıcılığının (raskadrovka) müəyyən fraqment-

¹ Nadir Əlimuxtar oğlu Zeynalov (1928-1987) "Bir qalanın sirri" (1959) bədii filminin quruluşçu rəssamı idi, bu filmdə animasiya əlavələrindən istifadə edilmişdi.

Позднее я узнал, что при отсутствии внешних впечатлений (стены да потолок палаты) включается воображение. Во время испытаний космонавтов в сурдокамерах (изолированных от внешнего мира звуконепроницаемыми стенами) испытуемые вдруг начинали сочинять стихи, рисовать, или мастерить разные поделки. А при полной сенсорной депривации, то есть когда человек не воспринимает не только звуки и свет, но и тактильные и даже гравитационные раздражения (для этого его в специальном костюме и маске помещают в резервуар с подсоленной водой), фантазия разыгрывается до ярчайших галлюцинаций.

В школе я был одним из создателей школьного кукольного театра, а поскольку с детства мечтал о полётах в космос, в начале 1961 года написал пьесу для кукольного спектакля про Белку и Стрелку. Однако полёт Гагарина сделал постановку спектакля неактуальной.

Позднее наш учитель физики и астрономии организовал первый в СССР школьный «Музей истории освоения космоса» и я, естественно, не только его возглавил, но и делал макеты, оформлял стенды. Именно тогда я начал писать масляными красками на холстах виды Земли из космоса, с Луны а также поселения землян в космосе и на других планетах.

Р.А.: В 1966-1968 гг. вы учились на курсах художников-мультипликаторов при киностудии «Азербайджанфильм». Расскажите, пожалуйста, об этих курсах. Как проходили занятия и кто вам преподавал?

Г.Т.: В 1965 я познакомился с замечательным художником и человеком Надиром Зейналовым.¹ Именно он сообщил мне о наборе на курсы мультипликаторов. Честно говоря, из сокурсников сейчас помню только Эльчина Ахундова. Всё-таки более полувека прошло! Аганаги Ахундов был отличным педагогом, страстно влюблённым в анимацию. В просмотровом зале «Цеха по комбинированным съёмкам» мы просматривали лучшие отечественные и зарубежные мультфильмы. Особенно потрясли меня фильмы «Загребской школы» (никогда не забуду фильм «Стена»).

Р.А.: Расскажите, пожалуйста, о вашей работе на фильме «Фитнэ» (1968).

Г.Т.: Ещё во время учёбы Аганаги знакомил нас с подготовкой к работе над фильмом «Фитнэ». Я, помнится, рисовал нечто вроде эскизов и даже делал какие-то фрагменты раскадровки. Аганаги был человеком увлечённым и добрым. Однако, когда я понял, что вряд ли смогу сни-

1.

1. Кадр из фильма «Фитнэ»

¹ *Надир Зейналов Алимухтар оглу (1928-1987) был художником-постановщиком художественных фильмов «Коробка «Казбека»» (1958) и «Тайна одной крепости» (1959), где были использованы анимационные вставки.*

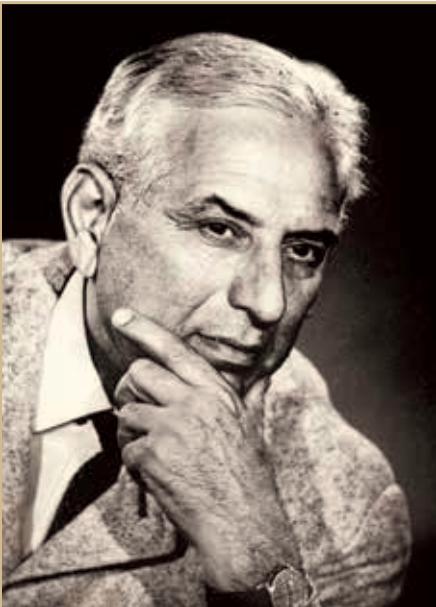

1.

1. "Fitnə" filmindən kadr

2. Rejissor Əlisəttar Atakışiyev

2.

lərini hazırlayırdım. Ağanağı müəllim işinə aludə və xeyirxah bir adam idi, lakin "Azərbaycanfilm" kinostudiyasında kosmosa səyahətlər haqqında fantastik filmlər çəkmək fikrimin baş tutmayacağını anlayanda kinostudiyadan ayrıldım. Gənclik maksimalizmim özünü bu cür büruzə verdi, axı o vaxt mənəm heç iyirmi yaşım yox idi.

R.A: 1974-1979-cu illərdə Azərbaycan İnşaat Mühəndisləri İnstitutunun "Memarlıq" fakültəsində təhsil almısınız. Bu təhsilin sizin yaradıcılığınıza nə kimi təsiri oldu?

G.T: 1968-ci ildə "Sabahın dünyası" beynəlxalq müsabiqəsinə təxminən 30 əsərimi göndərmişdim və gözlənilmədən qalib oldum, halbuki müsabiqəyə xalq demokratiyası ölkələrindən iki minə yaxın iş göndərilmişdi. O vaxtlar Sosialist düşərgəsinə daxil olan ölkələri belə adlandırdılar.

60-cı illərin sonunda mənəm işlərimi "Texnika – Gənclik" («Техника молодёжи») jurnalında dərc etməyə başladılar. Digər rəssam-fantastlardan fərqli olaraq mən təkcə kosmik gəmilər və yad planetlərdə məskunlaşmağı deyil, gələcəyin insanlarını da çəkirdim. Axı uşaqlıqdan İ.Yefremovun "Dumanlı Andromeda", "Ülgücün tiyəsi" romanlarının, "Ulduz gəmiləri" və "İlanın ürəyi" povestlərinin təsiri altında böyümüşdüm, ona görə də gələcək yer sakinlərini və dünyaların Böyük halqasından olan şüurlu qardaşları İvan Antonoviçin təsvir etdiyi kimi çəkirdim.

Elə indi də inanıram ki, ulduzlar arasında (və ya "fəza dəliklərini") uçuşu həyata keçirə biləcək inkişaf səviyyəsinə çatmış şüurlu varlıqlar aqressiv deyillər. Aqressiv olanlar – inkişafda böhran yaşayaraq öz-özlərinə məhv olurlar.

Baş mükafatı alandan sonra Azneftkimyadan (ASİ) İnşaat Mühəndisləri İnstitutunun "Memarlıq" fakültəsinə keçdim. Axşam şöbəsində oxuyurdum, gündüz isə rəssam, dizayner, vitrajist, naxışbasan, heykəltarəş kimi işləyirdim (SSRİ-də Rixard Zorgenin heykəlini ilk dəfə mən tökmüşdüm, ya da məsələn, "Gənclik" metrosunun yaxınlığındakı İdman İnstitutunun həyatında ucalan Naməlum əsgər heykəlinin müəllifi mən idim).

Birdən taleyim gözlənilmədən dəyişdi: Qaqarinin uçuşunun 15 illiyi münasibətilə "Vətən" və "Nizami" kinoteatrlarında mənəm əsərlərimdən ibarət sərgi təşkil olundu. Azərbaycan kinosunun böyük ustalarından Əlisəttar Atakışiyev əsərlərimdən birini gördü. O vaxt o, "Qərib cümlər diyarında" nağıl-fil-

мать на «Азербайджанфильме» фантастические фильмы о путешествиях в космосе, я из киностудии ушёл. Так проявился мой юношеский максимализм, ведь мне тогда не было ещё и двадцати.

Р.А.: В 1974-1979 гг. вы учились на архитектурном факультете Азербайджанского инженерно-строительного института. Какое влияние оказало это образование на ваше творчество?

Г.Т.: В 1968 г. я послал на международный конкурс «Мир завтрашнего дня» примерно 30 работ и неожиданно стал победителем, хотя на конкурс было прислано около двух тысяч работ из стран народной демократии. Так тогда называли страны социалистического лагеря.

В журнале «Техника молодёжи» мои работы начали публиковать с конца 60х годов. В отличие от других художников-фантастов я рисовал не только звездолёты и инопланетные поселения, но и людей будущего. Ведь с детства я рос под впечатлением от чтения романов И. Ефремова «Туманность Андромеды», «Лезвие бритвы», повестей «Звёздные корабли» и «Сердце змеи», поэтому изображал землян будущего и братьев по разуму из Великого кольца миров, так как их описывал Иван Антонович.

Я и сейчас верю, что разумные существа вселенной, достигшие уровня развития, позволяющего совершать межзвёздные перелёты (или «проколы пространства») неагрессивны. Агрессивные – самоуничтожаются, проходя через кризисы роста.

Получив Главную премию, я перевёлся из Азнефтехима (АЗИ) на архитектурный факультет Инженерно-строительного института. Учился на вечернем отделении, а днём работал художником, дизайнером, витражистом, чеканщиком, скульптором (первым в СССР изваял Рихарда Зорге, или, к примеру, памятник Неизвестному солдату, который стоял во дворе института физкультуры, рядом с метро «Гянджлик»).

И вдруг вновь неожиданный поворот судьбы: к 15-летию полёта Гагарина в кинотеатрах «Вэтэн» и «Низами» были организованы выставки моих работ. Одну из них увидел мэтр азербайджанского кино Алисаттар Атакишиев, который готовился к съёмкам фильма-сказки «Гариб в стране джинов». Он пригласил меня работать художником по комбинированным съёмкам (дорисовщиком).

Благодаря Алисаттару мюэллиму я изучил тайны комбинированных съёмок, которые он (сам отличный художник!) получил от Юрия Швеца, работавшего во время Великой Отечественной войны на киностудии «Азербайджанфильм». Ю. Швец был эвакуирован в Баку вместе со многими работниками «Мосфильма». А ведь он в своё время работал с Александром Птушко на сенсационном по тем временам фильме «Новый Гулливер» (1935)! Более того – он консультировался с самим Циолковским во время работы над первым советским действительно фантастическим фильмом «Космический рейс» (1935).

1. Кадр из фильма «Фитнэ»

2. Режиссёр Алисаттар Атакишиев

1.

minin çəkilişlərinə hazırlaşdı. Məni quraşdırılmış səhnə çəkilişlərində dekor rəssamı kimi çalışmağa dəvət etdi.

Əlisəttar müəllim sayəsində quraşdırılmış səhnələrin çəkilişinin sirlərini öyrəndim, o isə (özü də əla rəssamdır!) bunları Böyük Vətən Müharibəsi illərində "Azərbaycanfilm" kinostudiyasında işləmiş Yuri Şvetsdən öyrənmişdi. Y.Şvets "Mosfilm"-in bir çox işçiləri ilə birlikdə Bakıya təxliyə olunmuşdu. Bilirsinizmi, o, vaxtilə o dövrün sensasiyalı filmi "Yeni Qulliver"də (1935) Aleksandr Ptuşko ilə birlikdə çalışmışdı! İlk əsl sovet fantastik filmi "Kosmik reys" (1935) üzərində çalışarkən Sialkovskinin özündən məsləhətlər almışdı.

Yuri Şvets Sovet İttifaqının "kosmos"dan bəhs edən bütün fantastik filmlərində işləmişdi.

Beləcə, demək olar ki, Əlisəttar Atakişiyev sayəsində, quraşdırılmış səhnə çəkilişlərinin yaradıl-

ması üzrə estafeti "fantastikanın cəngavəri" Yuri Şvetsdən mən qəbul etdim.

Xüsusilə qeyd etmək lazımdır ki, Ə.Atakişiyevin "Bir qalanın sirri" və "Sehrli xalat" nağıl-filmləri bütün Sovet İttifaqında tamaşaçı rəğbətində layiq görüldü, bunun səbəbi hər şeydən öncə quraşdırılmış səhnə çəkilişlərinin bol olması idi! Əlbəttə, indiki dövrdə bu çəkilişlər çox sadə görünür (xüsusilə də bahalı kompüter effektləri ilə müqayisədə), amma onlar "diz üstündə" və demək olar ki, pulsuz hazırlanırdı!

R.A: İlk sərbəst rejissor işiniz qısametrajlı "Şirniyyat mübtəlası" bədii filmi olub (1979). Filmdə animasiya əlavələrindən istifadə etmisiniz. Bu film haqqında daha ətraflı danışa bilərsinizmi?

G.T: 1977-ci ildə "Qərib cinlər diyarında" filminin çəkilişləri bitdikdən sonra mən "Azərbaycan" kinostudiyasında qalıb, quraşdırılmış səhnələrin rəssamı kimi işləməyə davam etdim. Yaxşı başa düşürdüm ki, quraşdırılmış səhnələr olmadan kosmik fantastikanı çəkmək qeyri-mümkündür. "Qaynana" (1978), "Qəribə adam" (1979), "Əzablı yollar" (1982) və digər filmlərdə işləmişəm. İki seriyalı "Anın quruluşu" (1980) televiziya filminin (Rüstəm İbrahimbəyovun ssenarisi əsasında) çəkilişləri zamanı filmin operatoru Yuri Varnovski (Varnauskas) ilə dost münasibətləri qurduq.

"Şirniyyat mübtəlası" qısametrajlı filmində (MDKİ-də oxuyan Varnovskinin kurs işi) çox sayda quraşdırılmış səhnə çəkilişləri vardı. Ssenarini yazanda artıq bu və ya digər səhnəni necə çəkəcəyimi təsəvvürümdə canlandırırdım. Məsələn, filmin lap əvvəlində uzaq sivilizasiyaya məxsus kosmodromdan onlarla kürəşəkilli kosmik gəmi uçuşa başlayır.

1. "Şirniyyat mübtəlası" filmi üzərində iş zamanı.

2. Operator
Həmzə Əhmədovlu

Юрий Шве́ц работал на всех «космических» фантастических фильмах Советского Союза. Таким образом, через Алисаттара Атакишиева я, можно сказать, принял эстафету создания комбинированных съёмок от «рыцаря фантастики» Юрия Швеца.

Надо особо отметить, что фильмы-сказки А. Атакишиева «Тайна одной крепости» и «Волшебный халат» пользовались любовью зрителей всего Советского Союза прежде всего из-за обилия комбинированных съёмок! Конечно, в наше время эти съёмки кажутся наивными (особенно по сравнению с дорогостоящими компьютерными спецэффектами), но ведь они делались «на коленках» и, практически, бесплатно!

Р.А.: Вашей первой самостоятельной режиссёрской работой был короткометражный игровой фильм «Страсть к сладкому» (1979). В фильме Вы использовали анимационные вставки. Расскажите, пожалуйста, подробнее об этом фильме.

Г.Т.: В 1977 году, после завершения съёмок фильма «Гариб в стране джинов», я остался работать в киностудии «Азербайджанфильм» художником по комбинированным съёмкам. Я прекрасно понимал, что без комбинированных съёмок снимать космическую фантастику невозможно. Я работал в таких фильмах как «Свекровь» (1978), «Чудак» (1979), «Здесь тебя не встретит рай» (1982) и других. Во время съёмок двухсерийного телефильма «Структура момента» (1980) (по сценарию Рустама Ибрагимбекова) я подружился со вторым оператором фильма Юрием Варновским (Варнаускасом).

В короткометражном фильме «Страсть к сладкому» (учебная работа Варновского, учившегося во ВГИКе) было очень много комбинированных съёмок. Когда я ещё только писал сценарий, я уже продумывал, каким методом буду снимать ту или иную сцену. К примеру, в самом начале показан космодром далёкой цивилизации, с которого стартуют десятки шарообразных космических кораблей.

Старты множества аппаратов с космодрома мы с моим другом, оператором по комбинированным съёмкам Хамзой Ахмедоглы,¹ снимали так: на лист жести были воском прилеплены обыкновенные горошины, окрашенные серебристой (алюминиевой) краской. Лист жести укреплялся на кронштейнах горошинками вниз, а сверху нагревался. Если мне не изменяет память – обыкновенным утюгом. Камера тоже пере-

2.

1. Работа над фильмом «Страсть к сладкому»
2. Оператор Хамза Ахмедоглы

¹ Хамза Ахмедоглы (1939-2008) - оператор юмористического анимационного фильма «Ямы» (2000), режиссёр Тахир Пириев.

Çoxsaylı uçuş aparatlarının kosmodromdan yüksəlişini quraşdırılmış səhnələrin operatoru, dostum Həmzə Əhmədoğlu¹ ilə belə çəkirdik: gümüşü (alüminium) rənglə boyanmış adi noxud dənələri dəmir təbəqənin üzərinə mumla yapışdırılmışdı. Dəmir təbəqə noxud dənələri aşağıda qalmaq şərti ilə dirsəklərə bərkidilirdi, səthi qızdırılırdı. Əgər yanlıs xatırlamıramsa, bunu adi ütü ilə edirdik. Kamera da çevrilirdi və çəkiliş sürətləndirilmiş rejimdə aparılırdı, odur ki, ekranda hər şey gerçəkdə olduğundan bir neçə dəfə ləng baş verirdi. Həm də bütün bunları makro-çəkiliş metodu ilə çəkirdik, dəmir təbəqənin üzərində isə mübaliğəli görüntü yaradacaq lövhələr çəkirdim.

Mum alışıdığı zaman noxud dənələri dəmirdən ayrılır və düşməyə başlayırdılar. Sürətlə, fizika qanunlarına uyğun olaraq. Ekranda isə bu gümüşü noxudlar yerə düşmürdülər, əzəmətli şəkildə havaya qalxırdılar. Uçuşa başlayan aparat sürətlə qalxmalı olduğu kimi, bu görüntü də sürətli idi. Təbəqənin arxasında üzərinə qəribə qayalar və qatı tünd qırmızı səma çəkdiyim fon bərkidilmişdi. Əlqərəz, görüntü alındı. Həm də yaradılmasına xüsusi xərc çəkmədən.

Qeyd etmək istəyirəm ki, əsas işimdən savayı, boş qalan vaxtlarımda operator Aleksandr Milov² və artıq qeyd etdiyim Həmzə Əhmədoğlu ilə birlikdə **“Qalaktikaya səfər”** təcrübə filmini çəkməyə başladıq, bu **1977-ci** ilə təsadüf edirdi. Eyni ildə Corc Lukasın **“Ulduz müharibələri”** silsiləsindən ilk filmin çəkilişlərinə başlanmasından, o vaxt təbii ki xəbərimiz yox idi. Bizim filmimizdə də asteroid kəməmindən keçən uçuşlar, kosmonavtların uzaq gözəl planet üzərində kosmik gəmidən açıq kosmosa çıxışı var idi. Filmin çəkilişlərində mənim ixtiyarım verilmiş təcrübə keçən gənclər iştirak edirdilər, onlara yalnız bir rəssam kimi deyil, rejissor kimi də rəhbərlik edirdim, çünki onlar rollarda da iştirak edirdilər. Çəkiliş metodlarını elə çəkiliş əsnasında düşünüb tapırdım.

Əvvəlcə rəhbərlik bizim təcrübələrimizə bir qədər şübhə ilə yanaşırdı, lakin çəkdiyimiz **“mücüzələr”**i ekranda gördüyü zaman əsas iş vaxtı qənaət etdiyimiz kino lentinin burada israfına göz yumdu. Xoşbəxtlikdən Əlisəttar Atakişiyev özü bizi dəstəkləyirdi. O başa düşürdü ki, bu cür təcrübə çəkilişlərində yeni metodlar işlənilib hazırlanır.

Təxminən on beş il sonra, artıq Moskvada reklam çarxları çəkəndə (onları çəkərək pul qazanırdım) 70-ci illərdə Bakıda işləyib hazırladığımız təcrübə metodlarının bir neçəsini dəfələrlə istifadə etmişdim.

Məhz Yura Varnovski **“Şirniyyat mübtəlası”** filmini **“əla”** qiymətə təhvil verdikdən sonra başa düşdüm ki, insan istəsə, edə bilməyəcəyi iş yoxdur

¹ Həmzə Əhmədoğlu (1939-2008) Tahir Piriyyəvin rejissorluğu ilə çəkilmiş **“Çalalar”** (2000) yumoristik animasiya filminin operatoru idi.

² Aleksandr Milov bu animasiya filmlərinin operatoru olmuşdur: **“Cırtan”** (1969), **“Aslan və iki öküz”** (1970), **“Ayı və siçan”** (1970), **“Fitnə”** (1970), **“Tülkü həccə gedir”** (1971), **“Bulud niyə ağlayır?”** (1973), **“Cırtanın yeni sərgüzəştləri”** (1973), **“Şahzadə - qara qızıl”** (1974), **“Arzunu gerçəkləşdir”** (1978), **“Akvarium”** (1983) və s.

ворачивалась и съёмка происходила в ускоренном режиме, так что на экране всё происходило в несколько раз медленнее, чем в реальности. Причём снимали мы всё это методом макросъёмки, а на листе жести я нарисовал плиты с утрированной перспективой.

Когда воск плавился, горошинки отлеплялись от жести и начинали падать. С ускорением, как и положено по законам физики. А на экране эти серебристые горошинки не падали, а величественно взлетали. И тоже с ускорением, как и положено стартующим аппаратам. Сзади листа жести был прикреплён нарисованный мной фон с причудливыми скалами и тяжёлым багряным небом. Короче, зрелище получилось. Причём без особых расходов на его создание.

Хочу отметить, что, в свободное от основной работы время, я с операторами Александром Миловым¹ и уже упомянутым Гамзой Ахмед оглы в 1977 году начал снимать экспериментальный фильм «Галактическое путешествие». Мы, естественно, понятия не имели, что в том же году Джордж Лукас приступил к съёмкам первого фильма из цикла «Звёздные войны». У нас в фильме тоже были и пролёты сквозь пояс астероидов, и выход космонавта из корабля в открытый космос над далёкой красочной планетой. В съёмках участвовали прикреплённые ко мне практиканты, которыми я руководил уже не только как художник, но и как режиссёр, поскольку они в роликах и снимались. Методы съёмки я придумывал на ходу.

На первых порах руководство относилось к этим нашим экспериментам со скепсисом, но, когда увидели на экране «чудеса», которые мы снимали, закрыло глаза на расход плёнки, которую мы сэкономили во время основной работы. К счастью, нас поддержал сам Алисаттар Атакишиев, который понимал, что во время таких экспериментальных съёмок отрабатываются новые методы.

Лет через пятнадцать, уже в Москве, во время съёмок рекламных роликов, которыми я зарабатывал на жизнь, я не раз применял некоторые из экспериментальных методов, разработанных в семидесятые годы в Баку.

Именно после того, как Юра Варновский сдал «Страсть к сладкому» на «отлично», я понял, что «не боги горшки обжигают» и вознамерился стать режиссёром. К сожалению, у меня нет этого фильма. Возможно, он сохранился у Юры.

Р.А.: В 1984 году вы окончили Высшие Курсы Сценаристов и Режиссёров под эгидой Госкино СССР и Союза Кинематографистов СССР. Вашим мастером был Роман Качанов...

¹ Александр Милов - оператор анимационных фильмов «Джыртдан» (1969), «Лев и два быка» (1970), «Медведь и мышь» (1970), «Фитнэ» (1970), «Паломничество лиса» (1971), «Почему плачет облачко?» (1973), «Новые приключения Джыртдана» (1973), «Прекрасная царевна - нефть» (1974), «Сотвори мечту» (1978), «Аквариум» (1983) и др.

və rejissor olmaq fikrinə düşdüm. Təəssüf ki, bu film məndə yoxdur, amma bəlkə Yurada qalıb.

R.A: 1984-cü ildə SSRİ Dövlət Kinematografiya Komitəsi və SSRİ Kinematografiyaçılar İttifaqının himayəsi altında Ssenarist və Rejissorların Ali Kursunu bitirmisiniz. Ustadınız Roman Kaçanov olub...

G.T: Müsəbiqə seçimlərini və imtahanları keçdikdən sonra, qarşımda yerli animasiyanın üç ustasından hansının emalatxanasına qatılmaq məsələsi dəyandı: bütün zamanların və bütün xalqların ən yaxşı animasiya filmi kimi qəbul edilmiş "Nağıllar nağılı" filminin müəllifi Norşteynin (indi nədənsə onun filmini "Kirpi dumanda" adlandırırlar), Xitrukun (onun haqqında mənə hamı hər şeyi bilir), yoxsa Çeburaşka, timsah Gena və qoca qarı Şapoklyak haqqında filmlərin müəllifi Roman Kaçanovun.

1981-ci ildə Kaçanovun çəkdiyi "Üçüncü planetin sirri" filmini gördüyüm zaman bu sual mənim üçün öz həllini tapdı.1982-ci ilin yazında SRAK-a (Ssenarist və Rejissorların Ali Kursu) daxil oldum.

"Üçüncü planetin sirri" filmi Kaçanov üçün çox baha başa gəlmişdi. SSRİ-də fantastik film çəkmək istənilən kinorejissor üçün özünəqəsd sayılırdı. Ən azından o dövrdə belə idi. Fantastik filmlərə (həm bədii filmlərə, həm də animasiyalara) ayrılan təhvil müddəti və vəsaitlər adi filmlərlə eyni olurdu. Yalnız xüsusi geyimlərin tikilməsini və uyğun dekorasiyaların qurulmasını tələb edən tarixi filmlər istisna idi. Guya fantastik filmlərə dekorasiya və kostyumlar lazım deyil.

Ali Kursu yalnız ali təhsilli gəncləri qəbul edirdilər, müəllimlər arasında isə SSRİ kinosunun görkəmli xadimləri var idi. Tarkovskini yalnız bir dəfə, dərslər başlamazdan əvvəl gördüm: sonra o, "Nostalgiya" filminin çəkilişləri üçün İtaliyaya getdi və geri qayıtmadı. Komediya filmləri emalatxanasına Eldar Ryazanov, musiqili filmlər emalatxanasına – Emil Lotyanu rəhbərlik edirdi. Aleksandr Mita isə təkcə gələcəyin bədii film rejissorlarına deyil, biz animatorlara da dərs keçirdi, çünki özü yaxşı rəsm çəkirdi və komikslərə böyük marağı var idi, onları xarici səfərlərindən alıb gətirirdi. Axı komikslər (indi onları daha çox qrafik roman adlandırırlar) də bir növ gələcək filmlərin kadrlarıdır (raskadrovkalar).

Animasiya qrupundakı 13 tələbədən 7 nəfəri mənim kimi memarlıq diplomuna sahib idi. Məni animasiya bölməsinin qrup nümayəndəsi seçdilər və mən dərstdən əlavə çoxlu təşkilati məsələlərlə də məşğul olmalı olurdum. Məsələn, kino lentini (kurs işlərimizin çəkildiyi) "Soyuzmultfilm"ə aparıb aydınlaşdırmaq; dünyadakı ən böyük film xəzinəsinin (Dövlət Film Fondunun) yerləşdiyi "Belie Stolbi"yə dəfələrlə getmək kimi.

Bizə dünya kinematografiyasının şah əsərlərini göstərirdilər, onları xüsusilə bu məqsəd üçün "Belie Stolbi"dan gətirirdilər. Bu filmlərin nümayişinə (onlardan bir çoxunu hətta MDKİ-də belə göstərmirdilər) Moskvanın bütün kübar cəmiyyəti toplaşır. İndi bunu təsəvvür etmək çətindir, amma o za-

Г.Т.: Когда я прошёл конкурсный отбор и экзамены, передо мной встала проблема, в мастерскую кого из трёх мэтров отечественной анимации пойти: к Норштейну, фильм которого «Сказка сказок» был признан лучшим мультфильмом всех времён и народов (это сейчас почему-то называют его же фильм «Ёжик в тумане»), к Хитруку (о нём, по моему, все знают всё), или к Роману Качанову, автору фильмов о Чебурашке, крокодиле Гене и старухе Шапокляк.

Вопрос отпал сам собой, когда я увидел фильм «Тайна третьей планеты», который Качанов снял в 1981. А я поступил на ВКСР весной 1982 года.

Фильм «Тайна третьей планеты» дорого стоил Качанову. Снимать фантастику в СССР было для любого кинорежиссёра самоубийством. Во всяком случае, в те времена. Сроки и деньги на фантастические фильмы (и в игровом кино, и в анимации) отпускались такие же, как и на обычные фильмы. Исключения делались лишь для исторических фильмов, для которых нужно было шить костюмы, и строить соответствующие декорации. Словно в фантастических фильмах декорации и костюмы не нужны.

На Высшие Курсы принимали лишь ребят с высшим образованием, а среди преподавателей были ведущие деятели кино СССР. Тарковского я видел, ещё до занятий, лишь раз: он уехал в Италию, на съёмки фильма «Ностальгия» и не вернулся. Мастерскую комедийного фильма вёл Эльдар Рязанов, музыкального - Эмиль Лотяну. А вот Александр Митта преподавал не только будущим режиссёрам игрового кино, но и нам, мультипликаторам, поскольку сам неплохо рисовал и увлекался комиксами, которые привозил из зарубежных поездок. А ведь комиксы (ныне их часто называют графическими романами) являются своего рода раскадровками будущих фильмов.

Из 13 студентов анимационной группы 7 человек имели, как и я, дипломы архитекторов. Меня избрали старостой отделения анимации и мне, кроме учёбы, приходилось заниматься многими организационными вопросами. К примеру, возить на «Союзмультфильм» плёнку на проявку (на которые снимались наши учебные работы), приходилось не раз бывать и в «Белых столбах», где располагается крупнейшее в мире хранилище фильмов (Госфильмофонд).

Нам показывали шедевры мирового кинематографа, которые специально привозили из Белых столбов. На показы этих фильмов (многие из которых не демонстрировали даже во ВГИКе) собирался весь бомонд Москвы. Сейчас это трудно себе представить, но в те времена видеоманитофоны были ещё огромной редкостью, поэтому многие зарубежные фильмы (не купленные Советским Союзом для широкого кинопроката) можно было увидеть (без купюр) лишь на Московских кинофестивалях, во ВГИКе, и у нас, на ВКСР!

1.

idi. Məşhur Lev Qumilyov (şair Nikolay Qumilyov və şairə Anna Axmatovanın oğlu idi, uzun illərini Qulaq düşərgəsində keçirmişdi) iki il bizə tarix dərsi vermişdi. Bütün bunlardan əlavə, biz, animatorların dərində tez-tez Eduard Nazarov ("Biri vardı, biri yoxdu, bir köpək vardı", "Martıno" və bir çox digər filmlərin rejissoru), Andrey Xrjanovski ("Bir vaxtlar Kozyavin adlı bir adam vardı", "Şüşə qarmon" və s.) də iştirak edirdilər. Əlbəttə, hər an hər yerdə görə biləcəyiniz Nikita Mixalkov da dərslərimizə gəlirdi.

R.A: İlk animasiya filminiz "Sakit İyonun gündəliyindən"¹nın (1985)¹ yaranmasından bir az bəhs edin. Stanislav Lem'in "Sakit İyonun ulduz gündəliyi" hekayələr silsiləsində marağınızı cəlb edən cəhət nə oldu ki, onlardan biri əsasında bu filmi çəkdiyiniz?

G.T: "Sakit İyonun ulduz gündəlikləri"ni hələ uşaq ikən oxumuşdum və həmişə heyrət edirdim ki, dahi Stanislav Lem'in yaratdığı bu kosmik Baron Münxhauzeninin macərələrini niyə heç kim ekranlaşdırmayıb. Axı mənim fikrimcə "Gündəliklər" sırf animasiya filmi üçün yazılmışdı. Həm də Sakit

manlar videomaqnitofonlara nadir halda rast gəlinirdi, ona görə də əcnəbi filmləri (Sovet İttifaqı tərəfindən geniş kinoprokat üçün alınmayan filmləri) yalnız Moskva kinofestivallarında, MDKİ-də və bizdə, SRAK-da (pulsuz) görmək olardı!

Bizim film nümayişlərində Andrey Mironov, Leonid Filatov, Tatyana Drubiç kimi məşhurlar dəfələrlə iştirak etmişdilər. Bəzən Lev Durov, Oleq Yankovski, Aleksandr Abdulov kimi tanınmış aktyorlarla və o zamanlar geniş kütlə tərəfindən o qədər də tanınmayan aktyorlar, şairlər, yazıçılar, ssenaristlər, dramaturqlar və rejissorlarla çox səmimi şəraitdə (papiros çəkilən otaqda) söhbətləşirdik.

Daimi müəllimlərimizlə yanaşı, məşhur incəsənət xadimlərini tək səfərlik mühazirələrlə çıxış etmələri üçün də tez-tez dəvət edirdilər. Qriqori Qorinin və Rolan Bıkovun çıxışları xüsusilə yaddaşıma həkk olunub.

Müəllimlərimiz arasında - gözəl sənətsünas Paola Dmitriyevna Volkova (onun rəssamlıq və mədəniyyət tarixi haqqında söhbətləri unudulmaz idi), Natan Eydelman (təkcə tanınmış tarixçi və parlaq publisist deyil, həm də fantast) var

1. "Sakit İyonun gündəliyindən" filminin eskizi. Rəssam G.Tişşenko.

2-4. "Sakit İyonun gündəliyindən" filmindən kadrlar

¹ Filminin digər adı: "Sakit İyonun macərələri".

На наших просмотрах не раз бывали такие знаменитости, как Андрей Миронов, Леонид Филатов, Татьяна Друбич. Иногда мы общались в совершенно неформальной обстановке (в курилке) с такими актёрами как Лев Дуров, Олег Янковский, Александр Абдулов и многие другие, в то время не столь известные широкой публике, актёры, поэты, писатели, сценаристы, драматурги и режиссёры.

Кроме постоянных преподавателей к нам часто приглашали известных деятелей культуры с одноразовыми лекциями. Особенно мне запомнились выступления Григория Горина и Ролана Быкова.

Среди наших преподавателей были: замечательный искусствовед Паола Дмитриевна Волкова (её рассказы о живописи и истории культуры просто незабываемы), Натан Эйдельман (который был не только известным историком и пламенным публицистом, но и фантастом). Знаменитый Лев Гумилёв, сын поэтов Николая Гумилёва и Анны Ахматовой, вел у нас два года историю. Кроме того у нас, мультипликаторов, часто бывали Эдуард Назаров (режиссёр фильмов «Жил был пёс», «Мартышко» и многих других), Андрей Хржановский («Жил был Козявин», «Стеклянная гармоника» и др.). Приходил к нам, конечно же, и вездесущий Никита Михалков.

Р.А.: Расскажите о создании вашего первого анимационного фильма «Из дневников Ийона Тихого» (1985). Чем вас заинтересовал цикл рассказов Станислава Лема «Звёздные дневники Ийона Тихого», по одному из которых был снят фильм?

Г.Т.: «Звёздные дневники Ийона Тихого» я прочитал ещё в детстве и поражаюсь, почему никто так и не взялся экранизировать приключения этого космического Барона Мюнхгаузена, порождённого гением Станислава Лема. Ведь, на мой взгляд, «Дневники» как будто специально написаны для мультипликации.

2.

3.

4.

1. Эскиз к фильму «Из дневников Ийона Тихого». Художник Г.Тищенко

2-4. Кадры из фильма «Из дневников Ийона Тихого»

İyon haqqındaki hekayələrin çoxunda zahirən sadə və gülməli görünən süjetlərin pərdəarxasında sivilizasiyanın aqibəti haqqında dərin düşüncələr gizləninir.

Diplom filminin smetası üç dəqiqəlik film çəkilişi üçün nəzərdə tutulmuşdu, biz isə 10 dəqiqədən artığını çəkmişdik! Sonra filmin kifayət qədər maraqlı alındığını və onu hətta Mərkəzi Televiziyada (Ümumittifaq) nümayiş etdirmək istədiklərini görəndə, kurs işimi on dəqiqəlik standarta uyğunlaşdırmaq üçün bəzi səhnələrini kəsib çıxarmalı oldum.

Bəstəkar Cəmil Əmirova¹, operator Ramiz Ağayevə², animatorlar Vaqif Məmmədova³, Rauf Dadaşova⁴ və diplom filmim üzərində zəhməti olan bütün digər həmvətənlərimə dərin minnətdarlığımı dilə gətirmək istədim. Təəssüf ki, onlardan bəziləri bu həyatdan köçüblər. Məsələn, gözəl rəssam və insan Vaqif Məmmədov. Biz onu məhəbbətlə Vaqulya çağırırdıq. Çox zəhmətkeş bir insan idi, öz işini çox sevirdi, bütün həyatını bu işə həsr etmişdi. Sonralar "Əks-səda doğuracaq" filminin çəkilişlərində o, mənim "sağ əlim" idi.

Filmin direktoru Hikmət Hüseynovun film üçün gördüyü böyük işi sözlə ifadə etmək mümkün deyil. Çəkilişlər zamanı baldır əzələlərim yırtılmışdı, buna görə də Hikmət hər səhər məni işə aparmaq üçün kinostudiyadan məşinin arxamca gəlməsini təşkil etdi. Mənim üçün əl ağaclarını (qoltuqağacı) da, sonradan zərif çəliyi də o təşkil etmişdi.

Ən başlıcası – Hikmət "Soyuzmultfilm"-in səsyazma studiyasında bütün Sovet İttifaqında tanınmış aktyorların səslərinin yazılmasını təşkil etmişdi. Məsələn, Sakit İyonu Lev Durov özü səsləndirmişdi. Onun namizədliyini mən təkidlə irəli sürmüşdüm, çünki "bütün Qalaktikada məşhur ulduz kəş-

¹ Cəmil Əmirov (1957) - məşhur bəstəkar Fikrət Əmirovun oğlu (1922-1984). Bu animasiya filmlərinin bəstəkarı olmuşdur: "Talada ev" (1986), "Bahar ayləncələri" (1989).

² Ramiz Ağayev (1951) – 1976-1978-ci illərdə "Soyuzmultfilm" kinostudiyası nəzdində operator kurslarında təhsil almışdır. Onun ustadları M.Druyan, B.Kotov, K.Rəsulov kimi müəllimlər olmuşlar. Özü 40-dan çox Azərbaycan animasiya filminin operatorudur. Sovet dövründə demək olar ki, animasiya kinosunun bütün rejissorları ilə çalışmışdır: Məsud Pənahi ("Qız qalası əfsanəsi"), Gennadi Tişşenko ("Əks-səda doğuracaq"), Firəngiz Qurbanova ("Akvarium"), Vahid Talibov ("Bir dəfə"), Hafiz Əkbərov ("Dinçil, sazım, dinçil"), Arif Məhərrəmov ("Münəccimin şagirdi"), Nazim Məmmədov ("Göyçək Fatma"), Elçin Axundov ("Güzgü"), Şamil Nəcəfzadə ("İthaf"), Əsgər Məmmədov ("Sehrli ləçək"), Ağanağı Axundov ("Sehrli naxışlar"), Nigar Nərimanbəyova ("Düşüncə") və s.

³ Vaqif Məmmədov (1950-1993), quruluşçu-rəssam və animator. "Arzunu yarat", "Anam ağaca çıxıb", "Humaym yuxusu", "Çətin məsələ", "Yatmaq vaxtıdır" kimi filmlərin animatoru olub. "Balaca çoban", "Əks-səda doğuracaq", "Sehrli fonarlar", "Yaz ayləncələri" filmlərində quruluşçu rəssam kimi işləyib.

⁴ Rauf Dadaşov (944), Ağanağı Axundovun ("Mənim cüclərim"), Firəngiz Qurbanovanın ("Anam ağaca çıxıb"), Elçin Axundovun ("Cavanşir"), Əsgər Məmmədovun ("Lovğa fil balası"), Arif Məmmədovun ("Yatmaq vaxtıdır"), Rafiz İsmayilovun ("Yer üzü"), Vahid Talibovun ("Lağım"), Bəhmən Əliyevin ("Cırdan – pəhləvan"), Hafiz Əkbərovun ("Sehrli çıraq"), Məsud Pənahinin ("Xoruz") filmlərinin animatoru olub. Rejissor qismində Sara Nəzirovanın ssenarisində "Siçan və pişik" (2008) filmi çəkib.

Причём во многих рассказах об Ийоне Тихом за внешне простыми и смешными сюжетами прячутся глубокие размышления о судьбе цивилизации.

Смета дипломного фильма была рассчитана на съёмки трёхминутного фильма, а мы сняли больше 10 минут! Потом, когда стало понятно, что фильм получается достаточно интересным, и его даже хотят показывать по Центральному Телевидению (Всесоюзному!), мне пришлось вырезать некоторые сцены, чтобы сократить учебную работу до стандартных десяти минут.

Особую благодарность хочу выразить композитору Джамилю Амирову,¹ оператору Рамизу Агаеву,² мультипликаторам Вагифу Мамедову,³ Рауфу Дадашеву,⁴ и остальным моим землякам, работавшим на моём дипломном фильме. К сожалению, некоторые из них уже ушли из жизни. Например, замечательный художник и человек Вагиф Мамедов. Мы его с любовью звали Вагулей. Совершенно безотказный был человек, обожавший дело, которому он посвятил всю свою жизнь. Позднее, во время съёмок фильма «И эхом отзовётся» он был моей «правой рукой».

Невозможно передать, как много сделал для фильма его директор Икмет Гусейнов. Во время съёмок у меня произошёл разрыв икроножных мышц, так вот Икмет добился, чтобы за мной каждое утро из киностудии приезжала машина и отвозила меня на работу. И клюшки он мне

¹ Джамиль Амиров (1957) - сын знаменитого композитора Фикрета Амирова (1922-1984). Композитор следующих анимационных фильмов: «Домик на поляне» (1986), «Весенние забавы» (1989).

² Рамиз Агаев (1951) – в 1976-1978 гг. учился на курсах операторов при киностудии «Союзмультфильм». Его мастерами были М.Друян, Б.Котов, К.Расулов. Снял около 40 азербайджанских анимационных фильмов. В советский период работал практически со всеми режиссёрами анимационного кино: Масудом Панахи («Легенда о Девичей башне»), Геннадием Тищенко («И эхом отзовётся»), Франгиз Курбановой («Аквариум»), Вахидом Талыбовым («Однажды»), Хафизом Акперовым («Звени, мой саз, звени»), Арифом Магеррамовым («Ученик звездочёта»), Назимом Мамедовым («Прекрасная Фатъма»), Эльчином Ахундовым («Зеркало»), Шамилем Наджафзаде («Итхаф»), Аскером Мамедовым («Волшебный лепесток»), Аганаги Ахундовым («Волшебные узоры»), Нияр Нариманбековой («Размышление») и т.д.

³ Вагиф Мамедов (1950-1993), художник-постановщик и аниматор. Работал аниматором на фильмах «Сотвори мечту», «Мама на дереве», «Сон Хумай», «Хитрая задачка», «Время спать». Работал художником-постановщиком на фильмах «Маленький пастух», «И эхом отзовётся», «Волшебный фонарь», «Весенние забавы».

⁴ Рауф Дадашев (1944), аниматор фильмов Аганаги Ахундова («Мои цыплята»), Франгиз Курбановой («Мама на дереве»), Эльчина Ахундова («Джаваншир»), Аскера Маммедова («Хвастливый слонёнок»), Арифа Маммедова («Пора спать»), Тахира Пириева («Ямы»), Вахида Талыбова («Однажды»), Мирзы Рафиева («Шакал, сын шакала»), Рафиза Исмаилова («Земля»), Вахида Талыбова («Подкоп»), Бахмана Алиева («Про Джыртдана-великана»), Хафиза Акперова («Волшебное дерево»), Масуда Панахи («Петушок»). Как режиссёр снял фильм «Мышка и кошка» (2008) по сценарию Сары Назировой.

1.

2.

3.

1. "Sakit İyonun gündəliyindən" filmi üzərində iş zamanı. G.Tişşenko oğlu ilə
2. "Sakit İyonun gündəliyindən" filminin eskizi. Rəssam G.Tişşenko.
3. "Sakit İyonun gündəliyindən" filminin eskizi. Rəssam E.H.Axundov
- 4-6. "Sakit İyonun gündəliyindən" filmindən kadrlar

fiyyətçisinin" xolerik temperamentini başqa kiminsə öz səsi ilə çatdırma biləcəyini hətta təsəvvürümə belə gətirə bilmirdim.

R.A: "Sakit İyonun gündəliyindən" (1985) filmində quruluşçu-rəssamın gördüyü işin həcmi insanı heyrətə salır. Elçin Axundovla işləmək necə idi?

G.T: Düzünü desəm, başlanğıcda (hələ Moskva-da ikən) diplom filmimə animasiya filmlərinin tanınmış quruluşçu-rəssamı Nikolay Koşkini dəvət etmək istəyirdim, o, həmişə rejissor Vladimir Tarasovla işləmişdi. O vaxtlar Tarasov və Koşkin SSRİ-də daim fantastika çəkmiş yeganə animasiya rejissoru və rəssamı idilər.

Təcrübəmi Tarasovun yanında keçmişdim, o zaman o, "Soyuzmultfilm"-in 50 illiyinə həsr olunmuş "Yubiley" fantastik animasiya filmi çəkirdi. Bu filmin quruluşçu-rəssamı, adəti üzrə, yenə də Nikolay Koşkin idi və mən ilk gündən onunla dost münasibətləri qurdum. Koşkinlə razılığa gəldik ki, bir müddətlik Bakıya gəlməsinin mümkünlüyündən asılı olmayaraq, o, çoxsaylı yadplanetlilərin, xüsusilə də filmdəki əsas hadisələrin baş verdiyi İnteropiya planetinin aborigenləri olan arditlərin zahiri görünüşünü işləyib hazırlayacaq.

Hələ çox gənc olan Yura Kulakov, Andrey İqnatenko və Saşa Markelov "Yubiley" filminin animatorları kimi çalışırdılar. İndi onların hamısı ustad sənətkarlar sayılırlar. Yuri Kulakov, məsələn, möhtəşəm tammətrajlı "Knyaz Vladimir" cizgi filminin rejissoru idi. İqnatenko və Markelov da rejissor oldular və çox sayda yaxşı filmlər çəkdilər.

Qarşıda duran işin çətinliyi təsəvvür edirdim, ona görə də Koşkin yadellilərin və arditlərin eskizlərini hazırlayan kimi, dərhal İnteropiyanın qonaqlarının və aborigenlərinin iştirak etdiyi ən mürəkkəb səhnələri Kulakov, İqnatenko və Markelov arasında bölüşdürdüm. Buna məsələn, "Arditlərin rəqsi", gömrük stansiyasına gəliş və s. epizodları aid etmək olar. Bu addımı niyə atdım? Ona görə ki, bəkililərdə fantastik filmlər üzərində işə əsl yaradıcı münasibət oymağa, onları bu işə ruhlandırmağa nail olub-olmayacağımı bilmirdim.

организовал, а позднее – и элегантную тросточку.

Но главное – Икмет организовал в тонателье «Союзмультфильма» запись голосов актёров, знаменитых на весь Советский Союз. К примеру, Ийона Тихого озвучивал сам Лев Дуров. На его кандидатуре я особенно настаивал, поскольку даже не представлял, кто ещё может голосом передать холерический темперамент «знаменитого на всю Галактику звездопроходца».

Р.А.: В фильме «Из дневников Ийона Тихого» (1985) поражает объём работы, проделанной художником-постановщиком. Как вам работалось с Эльчином Ахундовым?

Г.Т.: Честно говоря, первоначально (ещё находясь в Москве) я хотел пригласить на свой дипломный фильм известного художника-постановщика мультфильмов Николая Кошкина, постоянно работавшего с режиссёром Владимиром Тарасовым. В те времена Тарасов и Кошкин были единственными в СССР режиссёром и художником мультфильмов, постоянно снимавшими фантастику.

У Тарасова я проходил стажировку, когда он снимал фантастический мультфильм «Юбилей», посвящённый полудекадовой годовщине «Союзмультфильма». Художником-постановщиком на этом фильме, как обычно, был Николай Кошкин, с которым я подружился с первого же дня. Я договорился с Кошкиным, что независимо от того, сможет ли он на какое-то время поехать в Баку, или нет, он разработает внешний облик многочисленных инопланетян, а главное – ардритов, аборигенов планеты Интеропия, на которой происходят основные события фильма.

Мультипликаторами на фильме «Юбилей» работали совсем ещё молодые Юра Кулаков, Андрей Игнатенко и Саша Маркелов. Сейчас все они признанные мастера. Юрий Кулаков, к примеру, был режиссёром грандиозного полнометражного рисованного фильма «Князь Владимир». Игнатенко и Маркелов тоже стали режиссёрами и сняли немало хороших фильмов.

1. Работа над фильмом «Из дневников Ийона Тихого». Г.Тищенко с сыном

2. Эскиз к фильму «Из дневников Ийона Тихого». Художник Г.Тищенко

3. Эскиз к фильму «Из дневников Ийона Тихого». Художник Э.Х.Ахундов

4-6. Кадры из фильма «Из дневников Ийона Тихого»

4.

5.

6.

1.

2.

3.

1-3. "Sakit İyonun gündəliyindən" filmindən kadrlar

4. "Sakit İyonun gündəliyindən" filminin eskizi.
Rəssam E.H.Axundov

Xoşbəxtlikdən, qorxularım özünü doğrultmadı, Azərbaycan rəssamları onlar üçün tamamilə yad olan bu işə böyük həvəslə qoşuldular.

Elçin Axundov çox böyük işin öhdəsindən gəldi, o vaxt onunla tanışlığımız iyirmi ildən artıq davam edirdi. Fomalqout Universitetinin ulduz zoologiyası üzrə professoru cazibədar Tarantoqa, nəhəng Kurdl və nəhayət filmin baş qəhrəmanı Sakit İyonun zahiri görünüşünü məhz Elçin fikirləşib tapmışdı. Əlbəttə, heç bir şey bəsit deyildi, həmişə asan başa gəlmirdi, lakin son nəticədə mütləq yaradıcı kompromisə gəlirdik və birgə işimizdən böyük zövq alırdıq.

"Sakit" üzərində iş müddətində Elçin Stanislav Lemin çoxsaylı əsərlərini oxumuşdu (əlbəttə ki, yalnız bir səyahətini ekranlaşdırdığımız "Ulduz gündəlikləri"nin hamısını oxumuşdu). Lemin təxəyyülünə heyran qaldığını etiraf etmişdi. Stanislavın məşhur "Solyaris" romanı ilə eyni ildə, 1960-cı ildə yazılmış "Ulduzlardan qayıdış" romanı onu xüsusilə məftun etmişdi.

Bir sözlə, çəkilişlərin bütün iştirakçıları böyük həvəslə işləyirdilər, bəlkə də bunun səbəbi bu işin Azərbaycan animatorları üçün tamamilə yeni bir iş olması idi.

R.A: Bir qədər də "Talada ev" (1986) filmi üzərindəki işinizdən danışa bilərik? Rejissor Hafiz Əkbərovla birgə işiniz necə gedirdi?

G.T: Doğrusu, "Talada ev" filmi üzərindəki iş vaxtını yaxşı xatırlamıram. Hafiz Ələkbərovla işləmək xoş idi, lakin o, animatorlara xüsusi sərbəstlik vermirdi. Əslində bu, düzgün idi, çünki bu və ya digər animatora həvalə etdiyi hər hansı bir səhnədə əsas yerdə nəyin durduğunu yalnız rejissor özü bilir. Halbuki, mən bir rejissor olaraq animatorların da fikrini dinləyirdim.

Xüsusi yadımda qalan xatirə budur ki, Ali Kursda təhsil aldığım vaxt çox xoşuma gələn və öyrəndiyim "animasiyada hərəkətin total təsviri" texnikası ilə bir neçə səhnə hazırlamağı Hafizə təklif edəndə, bu fikrə böyük həvəslə yanaşdı. Animasiyanın total təsvirində yalnız personajlar deyil, kadrda olan hər bir element (fonlar da!) çəkilir və hərəkət anlarına bölünür (yəni, fonlar da!). Bu, çox zəhmət tələb edən bir prosesdir,

Понимая сложность предстоящей работы, как только Кошкин сделал эскизы инопланетян и ардритов, я раздал Кулакову, Игнатенко и Маркелову самые сложные сцены с участием гостей Интеропии и её аборигенов. Это, к примеру, эпизоды «Танец ардриток», прибытие на таможенную станцию и т. д. Почему я пошёл на это? Да потому, что я совершенно не знал, удастся ли мне зажечь, вдохновить бакинцев на действительно творческое отношение к работе над фантастическим фильмом.

К счастью, мои опасения не оправдались, и азербайджанские художники с энтузиазмом взялись за совершенно незнакомый им жанр.

Эльчин Ахундов, с которым мы были знакомы к тому времени уже почти двадцать лет, проделал огромную работу! Именно Эльчин придумал, как будут выглядеть обаятельный профессор звёздной зоологии Фомальгоутского Университета Тарантога, гигантский Курдль и, наконец, сам главный герой фильма Ийон Тихий. Всё было, конечно, не просто и не всегда гладко, но в итоге мы неизменно приходили к творческому компромиссу и получали удовольствие от совместной работы.

В период работы над «Тихим» Эльчин прочитал множество произведений Станислава Лема (и, само собой, все «Звёздные дневники», из которых мы экранизировали лишь одно путешествие). Как он мне признавался, его поразила фантазия Лема. Особенно его потряс роман пана Станислава «Возвращение со звёзд», написанный в том же 1960 году, что и знаменитый роман «Солярис».

Короче, все участники съёмок работали с энтузиазмом возможно потому, что дело было совершенно новое для мультипликаторов Азербайджана.

Р.А.: Расскажите, пожалуйста, о вашей работе на фильме «Домик на поляне» (1986). Как вам работалось с режиссёром Хафизом Акперовым?

Г.Т.: Честно говоря, я про период работы над фильмом «Домик на поляне» помню плохо. С Хафизом Акперовым работать было приятно, но особой свободы он мультипликаторам не давал. И, по большому счёту, это правильно, поскольку только режиссёр знает, в целом, что главное в данной, конкретной сцене, которую поручил тому или иному мультипликатору. Однако я, будучи режиссёром, прислушивался ко мнению мультипликаторов.

Особо запомнилось, что, когда я предложил Хафизу сделать несколько сцен в технике «тотальной анимации», которую я полюбил и научился делать во время учёбы на Высших Курсах, Хафиз загорелся этой идеей. При тотальной анимации рисуется и фазуется всё, что есть в кадре (то есть и фоны!), а не только персонажи. Это

1-3. Кадры из фильма «Из дневников Ийона Тихого»

4. Эскиз к фильму «Из дневников Ийона Тихого». Художник Э.Х.Ахундов

4.

1.

2.

3.

1-5. "Talada ev" filmindən kadrlar

lakin bu yolla çox gözəl "subyektiv kamera çəkilişi" effekti əldə edilir. Sadəcə animator tək cə hərəkətin əsas anlarını deyil, hər bir anını çəkməlidir. Bu zaman ətraf fon müntəzəm sürətdə dəyişir. Bu, çox zəhmət tələb edən və ləng bir prosesdir. Ona görə də əksər səhnələrdən imtina etmək məcburiyyətində qaldıq, çünki məndən başqa heç kim bu səhnələri işləmək istəmirdi. Buna baxmayaraq, bir-iki total təsvirli səhnə "Talada ev" filminə daxil edildi. Sonralar, artıq Moskvada ikən, "**Niyə toyuqlar pulu dimdiklərmirlər**" filmində də bir neçə "animasiyada hərəkətin total təsviri" olan səhnə hazırlamışdım. Bu artıq 1990-cı ilə təsadüf edirdi. Bu cür gözlənilməz hadisələr haqqında çox danışa bilərəm, lakin yaxşısı budur, Bakıdakı işimə qayıdaq.

R.A: "İrs" hekayəsindən və onun sonradan "Azərbaycanfilm" kinostudiyasında "Əks-səda doğuracaq" (1987) filminə necə çevrildiyindən daha ətraflı danışa bilərsinizmi?

G.T: "İrs" hekayəsini 1970-ci ildə yazmışdım, onda bütün ölkələrdə təşviş və həyəcan hökm sürürdü, çünki amerikalılar sinir iflici edən qazlarla dolu 11 000 mərmə başlığını Bahama adalarının yaxınlığında suya batırmışdılar. Qolfstrim cərəyanı isə yaxınlıqdan keçirdi. Ölümçül silahdan sızıntı olardısı, bu "zəhər" bütün Atlantik okeana yayılacaqdı. Qərbi Avropa və Sovet İttifaqı sahillərinə də gəlib çıxacaqdı.

"İrs"i demək olar ki, iki günə yazmışdım, amma yalnız üstündən beş il keçdikdən sonra, memar dostum Usovun həyat yoldaşı (filoloq təhsili almışdı) hekayələrimdən bir neçəsini Bakı qəzetlərinə və "Literaturniy Azerbaydjan" jurnalına apardı. Etiraf edirəm ki, mən onda özümü hələ "çiy", yəni təcrübəsiz, usta səviyyəsinə çatmamış bir ədəbiyyatçı hesab edirdim. Həm də mən 1976-cı ilin yazından etibarən bədii kino da rəssam kimi çalışmağa başlamışdım və bu iş (eyni zamanda memarlıq fakültəsinin axşam növbəsindəki dərslər) bütün vaxtımı və enerjimi alırdı, ədəbiyyatla məşğul ola bilmirdim. Lakin dostumun həyat yoldaşı sayəsində o vaxt mənim hekayələrim əvvəlcə Bakıda, sonra isə Moskvada dərc olunmağa başladı. "Literaturniy Azerbaydjan" jurnalında ilk çıxan "Qeynomius

очень трудоёмкий процесс, но он создаёт поразительный эффект «съёмки субъективной камерой». Просто мультипликатор должен делать не только компоновки, но и сам всё фазовать. Вместе с постоянно меняющимся окружающим фоном. А это очень трудоёмкий (и медленный) процесс. Поэтому от большинства сцен пришлось отказаться, поскольку кроме меня за такие сцены никто не хотел браться. Однако, пара таких сцен с тотальной мультипликацией в фильм «Домик на поляне» всё-таки вошли. Позднее, уже в Москве, в фильме «Почему куры денег не клюют» я также сделал несколько сцен с «тотальной анимацией». Это было уже в 1990 году. Я могу долго рассказывать о подобных неподвижных случаях, но лучше вернёмся к моей работе в Баку.

Р.А.: Расскажите, пожалуйста, подробнее о рассказе «Наследие» и как он позже превратился в фильм «И эхом отзовется» (1987), снятый на киностудии «Азербайджанфильм»?

Г.Т.: Рассказ «Наследие» я написал в 1970 году, когда во всех странах с тревогой упоминали о том, что американцы затопили близ Багамских островов 11 000 тысяч боеголовок с нервно-парализующими газами. А рядом протекал Гольфстрим, который, в случае разгерметизации смертоносного оружия, разнёс бы эту «заразу» по всему Атлантическому океану. В том числе к берегам Западной Европы и Советского Союза.

«Наследие» я написал буквально за пару вечеров, но лишь лет через пять жена моего друга-архитектора Усова (она филолог по образованию) отнесла несколько моих рассказов в редакции бакинских газет и в журнал «Литературный Азербайджан». Я, признаться, считал себя ещё «сырым», то есть ещё неопытным литератором, ещё не набравшимся литературного мастерства. Тем более, что с весны 1976 года я работал художником в игровом кино, и эта работа (а также учёба на вечернем отделении архитектурного факультета) не оставляла мне времени и сил для занятий литературой. Но, благодаря жене друга, именно в это время начали публиковаться мои рассказы, сначала в Баку, а затем и в Москве. Первый же мой рассказ «Вампир Гейномиуса», напечатанный в журнале «Литературный Азербайджан», был запрошен для печати в Москве. Именно по мотивам этого своего рассказа я через четырнадцать лет снял фильмы

4.

5.

1.

2.

3.

1-6. "Əks-səda doğuracaq" filmindən kadrlar

vampiri" hekayəm Moskvadan nəşr tələbi aldı. Məhz bu hekayə əsasında on dörd il sonra çəkdiyim "**Qeona vampirləri**" və "**Qeonanın sahibləri**" filmləri mənə məşhurluq gətirdi. Bu filmlər indiyə qədər də internet aləmində öz populyarlığını qoruyur.

"İrs" hekayəsinin motivləri əsasında filmi (mən Ali Kursu daxil olmazdan qabaq) əvvəlcə Riçard Viktorov, daha sonra SRAK-da mənimlə oxuyan Aleksandr Kaydanovski çəkmək istəyirdi. Lakin əfsuslar olsun ki, hər ikisi dünyasını dəyişdi. Görünür, ssenarimin (uzaq gələcəkdə radioaktiv tullantıların sızıntısına xüsusi diqqət yönəltdiyim) taleyi belə idi. Mən özüm "**Əks-səda doğuracaq**" filmi çəkməyə başlayanda isə Çernobıl faciəsi baş verdi.

İnsanları xəbərdar etmək və bu cür fəlakətlərin qarşısının alınmasında iştirak etmək istəyirdim ki, birdən hər şey gerçək oldu!

Filmi bağladılar. Çernobıl faciəsinin miqyasını gizli saxlayırdılar, radiasiyanın ölümcül təhlükəsini ölkə rəhbərliyinə xatırlatmaq "əl-ayağa dolaşmaq" demək idi. Film hələ "gözləmə"də ikən mən beş-altı dəfə Moskvaya getmiş və ssenarini dəyişmişdim. Artıq bütün yollara əl ataraq, Dövlət Film Fondundan Xirosimadakı mutantlar və Koreyadakı baktereoloji müharibə (keçən əsrin ortalarında) haqqında kadrları əldə etmişdim. Axı o vaxt internet, ya da videomaqnitofonlar yox idi, ona görə də bütün bu dəhşətləri qeydə almış xronikanı məhz kino lentində tapmaq olardı.

Əfsuslar olsun ki, filmdə şüa xəstəliyinin və radiasiyanın təsiri altında baş verən mutasiyanın təhlükəsi haqqında eyhamları minimum səviyyəyə endirməli olduq. Axı SSRİ-də yaşayanlar bilmirdilər ki, Çernobıldan əvvəl də buna bənzər hadisələr (düzdür, daha kiçik miqyaslarda) həm Sovet İttifaqı ərazisində, həm də xaricdə baş vermişdi.

Bütün maneələrə rəğmən film hazır olanda TNB-dən (texniki nəzarət bölməsi) xəbər gəldi ki, bütün hissələrin neqativləri hər iki tərəfdən cızılıb. Bu niyə baş vermişdi – hələ də bilmirəm. Kiminsə səhlənkarlığı üzündən bir his-

4.

5.

6.

«Вампиры Геоны» и «Хозяева Геоны», принесшие мне известность. Они до сих пор популярны в Сети.

Фильм по мотивам рассказа «Наследие» хотел снять (ещё до моего поступления на Высшие Курсы) Ричард Виктор, а позднее – Александр Кайдановский, с которым я учился на ВКСР. Но, увы, оба умерли. Видимо, у моего сценария (в котором я сделал акцент на утечке в далёком будущем радиоактивных отходов) такая уж сложилась судьба. Когда же я сам начал снимать фильм «И эхом отзовётся», произошла Чернобыльская трагедия.

Произошло именно то, о чём я хотел предупредить людей и хоть каким-то образом содействовать предотвращению подобных катастроф!

Фильм закрыли. Масштабы Чернобыльской трагедии скрывали, и упоминания о смертоносности радиации руководству страны были как «кость в горле». Раз пять-шесть, пока фильм был в «консервации», я ездил в Москву и переделывал сценарий. А ведь я уже всеми правдами и неправдами раздобыл в Госфильмофонде кадры о мутантах Хиросимы и о бактериологической войне в Корее (в середине прошлого века). Ведь тогда не было Интернета и видеоманитонов, поэтому нужно было доставать хронику, запечатлевшую все эти ужасы, именно на киноплёнке.

Увы, в фильме пришлось практически к минимуму свести упоминания об опасности лучевой болезни и мутаций от влияния радиации. Ведь мы в СССР не знали, что до Чернобыля нечто подобное (правда, в несравненно меньших масштабах) происходило и в Советском Союзе, и за рубежом.

Когда фильм, наперекор всем обстоятельствам, был готов, из ОТК (Отдел технического контроля) мне сообщили, что негатив всех частей поцарапан с обеих сторон. Почему это произошло – точно до сих пор не знаю. Можно было по чьей-то халатности поцарапать одну часть, да и

1-6. Кадры из фильма
«И эхом отзовётся»

1-7. "Əks-səda doğuracaq" filmindən kadrlar

səni, o da ki, yalnız bir tərəfindən cızmaq mümkün olardı. Amma bütün hissələrin neqativlərini korlamaq üçün əməlli-başlı tər tökmək lazım idi.

İndi böyük məbləğlərə başa gələn xüsusi kompüter effektləri əsrində təsəvvür etmək çətindir ki, o vaxtlar, 1985-1986-cı illərdə adi cizgi filminin çəkilişi üçün nəzərdə tutulmuş cüzi smeta ilə yüksək səviyyəli, tammetrajlı fantastik film çəkə bilmək üçün necə əziyyət çəkməli olurdu. Quraşdırılmış səhnə çəkilişlərindəki səriştəmə güvənirdim.

R.A: "Əks-səda doğuracaq" (1987) filmində müxtəlif animasiya texnikalarını cəmləşdirmisiniz. Hətta digər Azərbaycan animasiya filmlərində rast gəlmədiyim rotoskopiyadan belə, istifadə edilib. Xahiş edirəm, bu filmin animasiya texnikaları haqqında daha ətraflı danışın.

G.T: Hər şeydən öncə quraşdırılmış səhnə çəkilişləri haqqında biliyim bu

filmə köməyimə çatdı. Hələ Moskvada təhsil alarkən Anatoli Petrovun Sever Qansovskinin elmi-fantastik hekayəsi əsasında çəkdiyi gözəl "Poliqon" filmi-ni görmüşdüm. Yəqin bu unudulmaz on dəqiqəlik animasiya filmi hamının yadındadır, filmə avtomatlaşdırılmış tank insandan gələn qorxu impulslarına reaksiya verir, bu impulsların yerini müəyyənləşdirərək insanı təqib edir.

Həmin filmə Anatoli Petrov, iki ekspozisiyalı, çox mürəkkəb animasiya texnikasından istifadə etmişdi. Yəni hər bir personajın animasiyası iki dəfə həyata keçirilir və çəkilirdi. Birinci təbəqə hər bir personajın əsas tonlarını əks etdirirdi, ikinci təbəqə isə

1.

2.

3.

4.

то лишь с одной стороны. Но чтобы погубить негативы всех частей, для этого надо было очень постараться.

Сейчас, в эпоху дорогостоящих компьютерных спецэффектов, невозможно представить, как мне приходилось выкручиваться тогда, в 1985-1986 годах, чтобы на крохотную смету, рассчитанную на съёмку обыкновенного рисованного мультфильма, попытаться снять полнометражный, зрелищный фантастический фильм. Я надеялся на своё владение комбинированными съёмками.

Р.А.: В фильме «И эхом отзовется» (1987) вы комбинируете разные анимационные техники. Была даже использована ротоскопия, которую в других азербайджанских анимационных фильмах я не видел. Расскажите, пожалуйста, подробнее об анимационных техниках этого фильма.

Г.Т.: Прежде всего, при создании этого фильма мне помогло моё знание комбинированных съёмок. Ещё во время учёбы в Москве я увидел замечательный фильм Анатолия Петрова «Полигон», снятому по научно-фантастическому рассказу Север Гансовского. Все, наверное, помнят этот незабываемый десятиминутный мультфильм, в котором автоматизированный танк реагирует на импульсы страха, идущие от человека и преследует его, ориентируясь на эти импульсы.

В этом фильме Анатолий Петров применил очень сложную технику анимации в две экспозиции. То есть анимация каждого персонажа выполнялась и снималась дважды. Один слой передавал основные тона каждого персонажа, а второй слой снимался во вторую экспозицию «в не резкости». Суть этой технологии такова: персонажи, анимированные и залитые как в обычных мультфильмах, снимались в первую экспозицию, как и во всех стандартных мультфильмах, на рисованных фонах. Затем плёнка отматывалась назад и на чёрном бархате, во вторую экспозицию снимались в «расфокусе» заранее нарисованные детали: оттенки

1-7. Кадры из фильма
“И эхом отзовется”

5.

6.

7.

1.

“qeyri-kəskin” ikinci ekspozisiyaya çəkildi. Bu texnikanın mahiyyəti ondan ibarət idi ki, adi animasiya filmlərindəki kimi çəkilmiş və rənglənmiş personajlar bütün standart animasiyalarda olduğu kimi, cizgili fonlarla birinci ekspozisiyaya çəkildilər. Sonra lent geriye sarılırdı və qara məxmər üzərində ikinci ekspozisiyaya əvvəlcədən çəkilmiş xırdalıqlar – personaj üzərindəki çalarlar və işıq refleksləri “bulanıq təsvir” üsulu ilə çəkildi. Nəticədə ortaya heyrətamiz, kifayət qədər bədi, eyni zamanda da realist görüntülər çıxırdı. Bu texnologiya ilə “Poliqon”un bütün çəkiliş qrupu bir gün ərzində sadəcə bir neçə anı çəkə bilirdi. On dəqiqəlik animasiya filmində isə bu anların sayı on minlərlədir! Ona görə də “Poliqon” filminin ərsəyə gəlməsinə standart dörd ay deyil, iki ildən çox vaxt getdi!

“Əks-səda doğuracaq” filmi üçün mən də “Poliqon” filmində tətbiq olunan bənzər bir texnologiya fikirləşmişdim. Amma personajları aktyorlar oynayırdılar, onları ucuz ağ-qara ST (səsli texniki) lentə çəkirdik. Axı “qəpik-quruşla” yüksək səviyyəli film çəkə bilmək üçün həmişə qənaət barəsində düşünməli olurduq. Sonra aktyorların qara məxmər fonunda çəkildiyi bu lent proyektor kimi istifadə etdiyimiz animasiya dəzgahına yerləşdirilirdi və aktyorlar kadr-kadr cizgilənirdi (rotoskopiya). Sonra bu anlar sellüoidə köçürülürdü və yalnız 4 rənglə boyanaraq (üzün rəngi, saçların rəngi, paltarın rəngi, çəkmələrin rəngi) cizgili fonlarda anbaan çəkildi. Çalarlar və xırdalıqlar (ikinci ekspozisiyadakı) isə canlı aktyorlardan qaynaqlanırdı. Ona görə də hətta mütəxəssislər belə aktyorların mənim cizgili fonlarıma necə düşdüklerini anlaya bilmirdilər.

Axı dekorasiya almağa vəsait yox idi, uzaq gələcəyin bütün yeraltı şəhərləri və interyerləri əllə çəkilmişdi. İndi bütün bu işlər kompüter metodları

1. “Qeonanın vampirləri” filminin eskizi. Rəssam G.Tişşenko.

2-3. “Əks-səda doğuracaq” filmindən kadrlar

и световые рефлексы на персонаже. В результате получалось изумительное изображение, достаточно живописное и вместе с тем реалистическое. При такой технологии в день всей съёмочной группой «Полигона» рисовалось всего несколько фаз. А их в десятиминутном мультфильме более десяти тысяч! Поэтому производственный период на фильме «Полигон» длился не стандартные четыре месяца, а более двух лет!

Для фильма «И эхом отзовется» я придумал технологию, частично похожую на ту, что применялась в «Полигоне». Только персонажей играли актёры, которых мы снимали на дешёвую чёрно-белую ЗТ (звучо техническую) плёнку. Ведь постоянно приходилось думать об экономии, чтобы снять «за копейки» зрелищный фильм. Потом эта плёнка с отснятыми на фоне чёрного бархата актёрами заряжалась в мультипликационный станок, который использовался в качестве проектора, и актёры кадр за кадром обрисовывались (ротоскопия). После того как эти фазы контуровались на целлулоид и заливались всего в 4 цвета (цвет лица, цвет волос, цвет одежды, цвет ботинок), их (фазы) снимали на рисованных фонах. А вот оттенки и детали (во вторую экспозицию) шли от живых актёров. Поэтому даже специалисты не могли понять, как это актёры оказывались у меня на рисованных фонах.

Ведь денег на декорации не было, и все эти подводные города и интерьеры далёкого будущего были нарисованы. Сейчас всё это делается компьютерными методами: актёров снимают на так называемых хромокейных фонах (обычно – зелёных), а потом этот фон «вычитается» и замещается компьютерными эффектами (замки, драконы, динозавры в парках юрского периода, инопланетные пейзажи с летающими над ними аппаратами).

Огромную помощь мне оказал Вагиф Мамедов (Вагуля), которого я взял на «Эхо» художником-сопостановщиком, и только что окончившая ВГИК Нигяр Нариманбекова.¹ Конечно, в наши дни фильм наш смотрится скромненьким и бедноватым, но ведь фильм «И эхом отзовется» я снимал более тридцати лет назад, когда мы и мечтать не могли о ком-

2.

3.

1. Эскиз к фильму «Вампиры Геоны». Художник Г.Тищенко

2-3. Кадры из фильма «И эхом отзовется»

¹ Нигяр Нариманбекова (1961) была режиссёром и художником-постановщиком анимационного фильма «Размышление» (1987). Была также аниматором фильма «Время спать» (1984) и художником-постановщиком фильма «И эхом отзовется» (1987)

1. "Gəlmələrin missiyası"
filmindən kadr

ilə görülür: aktyorları xromakey fonlarda (adətən yaşıl rəngdə olur) çəkirlər, sonra bu fon kəsilib çıxarılır və kompüter effektləri ilə əvəz olunur (qəsrlər, əjdahalar, Yura dövrü parklarındakı dinozavrlar, yad planet mənzərələri və orada uçan aparatlar).

"Əks-səda"ya ikinci quruluşçu rəssam kimi götürdüyüm Vaqif Məmmədov (Vaqulya) və RDKİ-i yenidən bitirmiş Nigar Nərimanbəyova¹ mənə çox böyük köməklik göstərdilər. Əlbəttə, indiki dövrdə filmimiz bəsit və kasıb-yana görünür, lakin "Əks-səda doğuracaq" filmi mən bundan otuz il əvvəl çəkmişəm, o vaxtlar kompüterləri xəyalımıza belə gətirə bilməzdik! Bununla belə, iki ildən çox vaxtımı həsr etdiyim bu filmin o vaxt geniş ekrana çıxma bilməsinə çox təəssüf edirəm.

R.A: "Əks-səda doğuracaq" (1987) filminin bədii hissəsinin çəkilişlərindən də bəhs edə bilərsinizmi?

G.T: "Əks-səda doğuracaq" filmində yalnız bir peşəkar kino aktyoru çəkilməmişdi. Bu, o illərdə çox populyar olan Fəxrəddin Manafov idi. İki qadın rolunu Bakı GTT-ın (Gənc Tamaşaçılar Teatrı) gənc aktrisalrı oynayırdılar, bu, onların kinodakı debütü idi. Epizodlarda çəkiliş qrupunun üzvləri və onların uşaqları çəkilişdi. Epizodlardan birində mənim ikinci quruluşçu rəssamım Nigar Nərimanbəyova (qısa saçlı) da çəkilməmişdi. Fəlakətin nəticələrinin aradan qaldırılması komissiyanın rəhbəri rolunda da bir aktyor çəkilməli idi, lakin çəkiliş günü (bütün film üçün mənə yalnız iki çəkiliş günü ayırmışdılar!) onun xəstələndiyi xəbərini aldım və həmin rolu özüm oynamalı oldum. Sonra da səsləndirməli oldum. Birinci çəkiliş növbəsində Dənizkənarı bulvarında (şahmat klubunun yaxınlığında), Şıxov çimərliyində, gecə vaxtı boşalmış metroda müəyyən epizodlar çəkdik. İkinci növbədə isə - bulvarda dan yerinin ağarmasını və pavilyonda qara məxmər fonundakı bütün səhnələri (rotoskopiya üçün) çəkdik. Ona görə də bütün çəkilişləri dəqiqəsinə qədər hesablamışdım.

R.A: 2008-ci ildə "Əks-səda doğuracaq" (1987) filmi redaktə etmişiniz. Nə kimi dəyişikliklər apardınız?

G.T: 2008-ci ildə məni "Belə Stolbrı"ya Rusiya Kino İstehsalatının yüz illiyinə həsr olunmuş festivala dəvət etdilər. Dövlət Film Fondunun xəzinəsinin bu qədər yaxınında ikən, iyirmi il əvvəl çəkdiyim filmimin onlarda olub-olmadığı ilə maraqlandım. Məlum oldu ki, "Əks-səda doğuracaq" filmi onlarda var. Pasportumu göstərərək, bu filmin ssenari müəllifi, rejissoru və quruluşçu rəssamı olduğumu sübut etdikdən sonra bir nüsxəsini diskə köçürüb mənə verdilər. Sən demə, filmin neqativini "Azərbaycanfilm" kinostudiyasında bərpa ediblər, lakin bu zaman təsvirlər bulanıq hala düşüb, rənglər isə öz tərəvətini itirib.

¹ Nigar Nərimanbəyova (1961) - 1986-cı ildə ÜDKİ institutunda "Animator filmləri üzrə quruluşçu-rəssam" ixtisasını bitirmişdir. N.Nərimanbəyovun müəllimi Lev Milçin ("Qozbel at" və s.) hesab olunur. "Düşüncə" (1987) animasiya filminin rejissoru və quruluşçu rəssamı idi. Eləcə də "Yatmaq vaxtıdır" (1984) filminin animatoru və "Əks-səda doğuracaq" filminin quruluşçu rəssamıdır.

пьютерах! Тем более обидно, что фильм, которому я посвятил более двух лет жизни, так и не вышел в то время на широкий экран.

Р.А.: Расскажите о съёмках игровой части картины «И эхом отзовётся» (1987).

Г.Т.: В «И эхом отзовётся» снимался лишь один профессиональный киноактёр. Это Фахраддин Манафов, очень популярный в те годы. Две женские роли сыграли молодые актрисы бакинского ТЮЗа (Театра Юного Зрителя), дебютировавшие в кино. В эпизодах снимались члены съёмочной группы и их дети. В одном из эпизодов снялась Нияр Нариманбекова (с короткой стрижкой), мой художник-сопостановщик. В роли руководителя комиссии по ликвидации катастрофы должен был сняться ещё один киноактёр, но в день съёмок (а у меня на весь фильм было отпущено всего два съёмочных дня!) мне сообщили, что он заболел, и мне пришлось самому играть эту роль. А потом - ещё и озвучивать. В одну съёмочную смену мы сняли эпизоды на Приморском бульваре (около шахматного клуба), на пляже Шихово и в пустой ночной станции метро. В другую смену - рассвет на бульваре и все сцены в павильоне на фоне чёрного бархата (для ротоскопии). Поэтому я эти съёмки распланировал до минуты.

Р.А.: В 2008 году вы отредактировали фильм «И эхом отзовётся» (1987). Какие изменения вы внесли?

Г.Т.: В 2008 году меня пригласили в Белые столбы на фестиваль, посвящённый столетию кинопроизводства в России. Оказавшись рядом с хранилищем Госфильмофонда я поинтересовался, нет ли у них моего фильма более чем двадцатилетней давности. И оказалось, что фильм «И эхом отзовётся» у них есть. После того, как я показал свой паспорт и доказал, что являюсь сценаристом, режиссёром и художником-сопостановщиком этого фильма, мне выдали копию на диске. Оказывается негатив в киностудии «Азербайджанфильм» реставрировали, но при этом изображение стало неконтрастным, а краски потеряли сочность.

В том же году я тяжело заболел (время от времени даёт о себе знать болезнь позвоночника, которую я пережил в детстве) и будучи прикованным к кровати, лёжа, реставрировал кадр за кадром часть анимационных сцен, в которых была важна сочность красок. Это я проделал в обычной программе Фотошоп. Как раз в это время в журнале «Мир фантастики» вышло большое интервью, посвящённое моему шестидесятилетию. В качестве бонуса редакция решила выпустить мои фильмы на дисках, прилагавшихся к каждому номеру журнала. Так фильм «И эхом отзовётся» стал известен десяткам тысяч любителей фантастики и стал кочевать по просторам Интернета.

1.

1. Кадр из фильма
“Миссия
пришельцев”

1.

2.

1. "Əks-səda doğuracaq". Rəssam Hüseyin Cavid İsmayılov
2. "Əks-səda doğuracaq". H.C.İsmayılov, G. Tişşenko, B.Qafllanov, V.Fomenko, N.Nərimanbəyova, E.Ter-Sarkisova, V.Məmmədov
3. Gennadi Tişşenko rəssamlar ilə

296

Həmin ili mən möhkəm xəstələndim (uşaqlıqda keçirdiyim onurğa xəstəliyi arabil özünü göstərir) və yatağa bağlı ikən, uzandığım yerdə animasiya səhnələrinin tərəvətli rənglərin mühüm olduğu hissələrini kadr-kadr bərpa etdim. Bunu adı Photoshop proqramında etdim. Elə həmin vaxtlar "Fantastika dünyası" jurnalında mənim altmış illiyimə həsr olunmuş böyük müsahibə dərc olundu. Bonus olaraq redaksiya mənim filmimi disklərlə çıxarıb jurnalın hər nömrəsinə əlavə etmək qərarına gəldi. Beləcə "Əks-səda doğuracaq" filmi on minlərlə fantastika həvəskarı tərəfindən tanındı və internet dünyasında doluşmağa başladı.

Bu günkü həyatın tamamilə fərqli sürətini nəzərə alaraq, lüzumsuz görünən və erotik səhnələri filmdən çıxardım, bu səhnələrlə bu gün heç kimi təəccübləndirə bilməzsən.

R.A: Moskvağa köçmək qərarınızın səbəbi nə idi?

G.T: "Əks-səda doğuracaq" filmi satışa çıxmadı və bundan sonra mən bir neçə ay işsiz oturdum. Sonra dostum Teymur Atakişiyev məni məktub yağışına tutmağa başladı. Moskvada o, Sovet İttifaqında ilk reklam hazırlayan kooperativ təşkil etmişdi. Mənim təşkilatçılıq qabiliyyətimə bələd idi və məni öz kooperativində "Kino və video şöbəsinin" rəhbəri işləməyə dəvət etdi.

O vaxtdan şəxsən özüm yüzdən artıq reklam, sosial çarx və onlarla musiqili klip çəkmişəm. Onlardan biri ("Dyuna" qrupu üçün "Korifana" animasiyalı klipi) hətta 1994-cü ildə "Ovasiya" mükafatına layiq görüldü. Mən həm də kooperativ üçün reklam çarxları çəkən rejissorlara və çəkiliş qruplarına rəhbərlik edirdim.

R.A: Bir qədər də Moskvağa köçdükdən sonrakı dövrə təsadüf edən yaradıcılı-

Учитывая совершенно другие темпы сегодняшней жизни, я сократил некоторые длинноты и эротические сцены, которыми сегодня никого не удивишь.

Р.А.: По какой причине вы решили переехать в Москву?

Г.Т.: После того как «И эхом отзовётся» так и не вышел в прокат, я несколько месяцев сидел без работы. А потом меня начал бомбардировать письмами мой приятель Теймур Атакишиев, который организовал в Москве первый в Советском Союзе кооператив, изготавливающий рекламу. Он знал о моих организаторских талантах и пригласил меня работать в свой кооператив руководителем «Отдела кино и видео».

С тех пор я лично снял более сотни рекламных и социальных роликов и десяток музыкальных клипов. Один из них (анимационный клип «Корифана» для группы «Дюна») даже номинировался в 1994 году на премию «Овация». Кроме того, я руководил режиссёрами и съёмочными группами, снимавшими для кооператива рекламные ролики.

Р.А.: Расскажите о своём творчестве после переезда в Москву. Какие ваши фильмы московского периода вы бы порекомендовали посмотреть нашему читателю? Какие фильмы вам наиболее дороги?

Г.Т.: Проработав пару лет в рекламе, я заскучал по настоящему творчеству и пошёл работать в студию «Мультелефильм» ТПО «Экран». В 1989 году я снял в «Экране» мультфильм «Миссия пришельцев», по своему сценарию, который написал ещё во время учёбы на ВКСР.

Спросите у родителей, кого из детей они больше любят? Они, конечно же, ответят, что любят всех детей одинаково. Но более дороги и любимы дети, которые потребовали больше внимания и сил. Так же и с фильмами. Но больше запомнилась работа над фильмами «И эхом отзовётся» и «Вампиры Геоны». Во время производства «Вампиров» я даже разругался с директором объединения рисованных фильмов Александром Жуковым. Я не хотел идти на компромиссы в целях упрощения производства. Потом мы, конечно, помирились, но это были очень тяжёлые времена. Как раз во время съёмки «Вампиров» в Москве произошло

1. «И эхом отзовётся». Художник Гусейн Джавид Исмаилов

2. «И эхом отзовётся». Г.Д.Исмаилов, Г.Тищенко, Б.Гафланов, В.Фоменко, Н.Нариманбекова, Э.Тер-Саркисова, В.Мамедов

3. Геннадий Тищенко с художниками

3.

1. "Əks-səda doğuracaq".
N.Nərimanbəyova,
V.Məmmədov, V.Fomenko

ğınızdan bəhs edin. Moskvada ikən çəkdiyiniz hansı filmlərinizi oxucularımıza tövsiyə edərdiniz? Hansı filmlər sizin üçün daha dəyərlidir?

G.T: Bir-iki il reklam sahəsində çalışandan sonra əsl yaradıcılıq üçün darıxdım və "Ekran" Yaradıcılıq Birliyinin "Multtelefilm" studiyasında işləməyə getdim. 1989-cu ildə "Ekran"da hələ SRAK-da oxuyarkən yazdığım ssenari əsasında "**Gəlmələrin missiyası**" animasiya filmi çəkdim.

Valideynlərdən soruşun görün, uşaqlarından hansını daha çox sevirlər? Onlar əlbəttə, deyəcəklər ki, hamısını eyni cür sevirlər. Lakin daha çox diqqət və qüvvə tələb edən uşaqlar daha əziz və sevimli olurlar. Filmlərlə də belədir. "**Əks-səda doğuracaq**" və "**Qeonanın vampirləri**" filmləri üzərindəki işim daha çox yaddaşıma həkk olunub. "Vampirlər" in istehsalı zamanı hətta cizgi filmləri birliyinin direktoru Aleksandr Jukovla dalaşmışdım. İstehsalatı sadələşdirmək məqsədilə kompromisə getmək istəmirdim. Sonra əlbəttə ki, barışdıq, amma çox ağır zamanlardan keçmişdik. Elə "Vampirlər" in çəkilişi vaxtı Moskvada fəvqəladə vəziyyət yaranmışdı, küçələrdə tanklar dayanırdı. Sonra SSRİ tamamilə dağıldı. Bu vəziyyətlərdən sağ çıxmaq və yaradıcı işə davam etmək heç də asan deyildi.

R.A: Azərbaycan animasiyası haqqında nə düşünürsünüz? Azərbaycan animasiya filmlərindən hansılarını özünü xüsusilə yaxın hesab edirsiniz?

G.T: Ağanağı Axundovun, Vahid Talıbovun, Firəngiz Qurbanovanın (xüsusilə "Akvarium") filmləri, Nigar Nərimanbəyovanın ilk sınaq işləri xoşuma gəlirdi. Təəssüf ki, gördüyüm Azərbaycan animasiya filmlərinin sayı o qədər də çox deyil. Həyat elə sürətlə axıb getdi ki, o vaxt məşhur olan bir çox filmləri mən yalnız on illər sonra Youtube-da görə bildim.

R.A: Sovet Azərbaycanında sizdən başqa daha kimlər elmi-fantastik janrda filmlər çəkirdi?

G.T: Bildiyimə görə, o vaxt – heç kim. Amma Əlisəttar Atakişiyevin "Şəhərli xalat" filmində gələcəyə dair fantastik epizodlar var idi.

R.A: Həm də yazıçı kimi tanınırsınız. Hansı əsərlərinizi ekranlaşdırmaq istərdiniz?

G.T: İlk növbədə "Aruana" və "Qılqameş əməliyyatı" romanlarımı ekranlaşdırmaq istərdim. Hər iki əsərim internetdə mövcud olduğuna görə kağız üzərində çıxarmaq istəmirəm. Axı on minlərlə internet istifadəçisi artıq bu əsərləri oxuyub. Uşaq fantastik povestim "Marsdan gələn qız" əsasında animasiya filmi və ya hətta animasiya serialı çəkməyi çox istəyirəm. O əsəri də düşünmədən Lib.ru saytında yerləşdirmişəm. Ticarət qabiliyyətim heç yoxdur.

R.A: Animasiya filmləri çəkmək istəyən gənclərə nə məsləhət görərdiniz?

G.T.: Səbr və qətiyyət! Axı səbr və zəhmətlə hər şeyə nail olmaq olar.

ГКЧП, на улицах стояли танки. А потом СССР и вовсе развалился. Выживать, и при этом продолжать заниматься творческой работой, было очень непросто.

Р.А.: Что вы думаете об азербайджанской анимации? Какие азербайджанские анимационные фильмы вам особенно близки?

Г.Т.: Мне нравились фильмы Аганаги Ахундова, Вахида Талыбова, Франгиз Курбановой (особенно «Аквариум»), первые пробы Нигяр Нариманбековой. К сожалению, я видел не так уж много азербайджанских мультфильмов. Жизнь неслась в таком темпе, что многие популярные в то время фильмы я увидел в YouTube десятки лет спустя.

Р.А.: Кто ещё в Советском Азербайджане снимал в жанре научной фантастики?

Г.Т.: Насколько я знаю, в те времена – никто. Хотя фантастические эпизоды из будущего были в фильме «Волшебный халат» Алисаттара Атакишиева.

Р.А.: Вы также известны как писатель. Какие Ваши произведения вы бы хотели экранизировать?

Г.Т.: Прежде всего хотел бы экранизировать свои романы «Аруана» и «Операция Гильгамеш». Оба они есть в Сети, поэтому их не хотят печатать на бумаге. Ведь их уже прочитали десятки тысяч пользователей Интернета. А ещё очень хочу снять мультфильм, или даже мультсериал, по моей детской фантастической повести «Девочка с Марса». Её я тоже, не подумав, разместил в Lib.ru. Нет у меня коммерческого дара.

Р.А.: Что бы вы посоветовали молодым людям, которые хотят снимать анимационные фильмы?

Г.Т.: Терпения и упорства! Как известно, «терпение и труд – всё перетрут».

1.

1. «И эхом отзовётся».
Н.Нариманбекова,
В.Мамедов,
В.Фоменко